

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**  
**Кафедра інформаційних систем управління**  
**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**«ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**  
**Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної**  
**діяльності**  
**ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ**  
**УНІВЕРСИТЕТ (ТЕРНОПІЛЬ, УКРАЇНА)**  
**КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ**  
**ДІЯЛЬНОСТІ**  
**ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA**  
*(Кишинів, Республіка Молдова)*  
**АСОЦІАЦІЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ УКРАЇНИ**



**VII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА**  
**КОНФЕРЕНЦІЯ**

**ІНФОРМАЦІЯ ТА СОЦІУМ**

**03 червня 2022 р.**

**м. Вінниця**

## СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНІЦІАЛЬНИХ АБРЕВІАТУР СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

До типу ініціальних абревіатур відносимо літерні та звукові лексичні скорочення, утворені з початкових букв або звуків вихідного словосполучення. Основним чинником становлення ініціальних абревіатур як нових слів є їхня фонетична реалізація, що відповідає вимогам звукового оформлення слів із погляду загальноприйнятих норм сучасної української літературної мови.

*Літерні абревіатури* становлять утворення від початкових літер слів мотиватора-словосполучення. Їх вимовляють за алфавітними назвами літер. Літерне (побуквене) прочитання ініціальних абревіатур зумовлене такими особливостями:

1) утруднена вимова абревіатур за принципом її звукової реалізації, напр.: *ЛНР* [еленёр], *НБУ* [енбеу́], *ОСГ* [оесгé], *КМДА* [каемдеа́], *ЗКУ* [зекау́], *ГПУ* [гепеу́];

2) неможливість існування в мові певного фонетичного типу, напр.: *ДНР* [деенёр], *МЗС* [емзеёс], *РЛСНС* [ерелесенёс], *ММСВ* [емемесвё], *ВФНП* [вевеенпé], *ВФДМ* [вевефдеём];

3) намагання зберегти інформаційно значущі компоненти, напр.: *ЄК* [жекá], *ЄС* [жеёс], *КЕ* [каё], *АП* [апé], *АТБ* [атебé];

4) намагання розрізнити абревіатуру та омонімічне до неї слово, пор.: *ІКС* [ікаес] (інформаційно-комунікаційні технології) та “*ікс*” (математичний термін), *СТО* [естеó] (Станція технічного обслуговування) та “*сто*” (кількісний числівник).

Специфіка сполучування фонем в ініціальних літерних абревіатурах полягає: у розташуванні поряд двох та більше голосних в одній абревіатурі, коли при побуквеному прочитанні використовують лише голосні звуки (ААУ [аау́], УАА [уаа́], УЕА [уеа́], ОАІА [оаіа́], УААІ [уааі́]); у розташуванні поряд двох та більше приголосних в одній абревіатурі, коли при побуквеному прочитанні використовують не тільки приголосні, але й голосні фонем за правилами алфавітної вимови літер (*МТС* [емтеёс], *МТР* [емтеёр], *НВКФ* [енвекаёф], *НКР* [енкаёр]). Алфавітне прочитання спричиняє характерне для багатьох ініціальних абревіатур функціонування відкритих складів, напр.: *БВК* [бебекá], *ВДП* [ведепé], *ВКВ* [векавé]. У структурі деяких абревіатур наявні закриті склади, напр.: *ММР* [емемёр], *НР* [енёр], *СЛР* [еселёр]. Під час вимови літерних абревіатур спостерігаємо тенденцію до перетворення закритого складу у відкритий, пор.: *ГМО* [гемеó] замість [геёмó], *НФУ* [енфеу́] замість [енефу́], *СФДУ* [есфедеу́] замість [есефдеу́], *ФБК* [фбекá] замість [ефбекá]. Особливість фонематичного наповнення літерних абревіатур полягає у використанні лише двох голосних фонем /e/, /a/ у позиції після приголосних. Вимовляючи літерні абревіатури, треба враховувати особливості алфавітного прочитання приголосних із голосними /e/ і /a/, які звичайно розташовані після приголосних і зрідка перед ними, напр.: *ХТМ* [хатеём], *ДХК* [дехака́], *ВПС* [вепеёс], *РШ* [ерша́] тощо.

Кількість структурних компонентів абревіатури залежить від типу вихідного словосполучення (простого чи складного), на базі якого утворено лексичне скорочення. Абревіатури утворюють від простих словосполучень, які складаються з двох повнозначних слів, напр.: *АБ* (акціонерний банк) та складних словосполучень, які у своїй будові мають три, чотири й більше повнозначних слів, напр.: *ТРЦ* (торговельно-розважальний центр), *УКБС* (Український кредитно-банківський союз), *АПЧКР* (атомний підводний човен з керованими ракетами). Іноді в одному зі слів, що входить до вихідного словосполучення літерної абревіатури, під час скорочування залишають не одну, а декілька приголосних фонем, які часто оформлюють також великими літерами, напр.: *ДСТУ* – *Державний стандарт України*, *ГРДВ* – *грошові доходи і витрати*, *УДКР* – *удосконала крилата ракета* та ін. Але таке написання є порушенням орфографічних норм чинного Правопису. У структурі цих абревіатур, крім перших букв відповідних слів вихідного словосполучення, всі інші слід писати малими літерами, пор.: *ДСтУ*, *ГрДВ*, *УдКР*.

Іноколи спостерігаємо елімінацію (вилучення) малоінформативних слів зі складу вихідного словосполучення літерної абревіатури, що спричиняє її формальне зменшення без зміни значення. Це можливо завдяки вилученню зі складного найменування окремих службових слів і утворенню абревіатури з опорних більш інформативних одиниць. Для абревіатур, у яких мотивувальною основою є складні багатослівні словосполучення, така модель досить продуктивна, пор.: *КБТЗ* –

Конвенція про біологічну та токсичну зброю; ДКПП – державний класифікатор продукції та послуг; ПДВ – податок на додану вартість. Елімінованими компонентами вихідних словосполучень можуть бути не лише службові, але й повнозначні слова, пор.: АДД – автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук; ПДЧ – План дій щодо членства в НАТО.

У сучасній мові, особливо в засобах масової інформації, здебільшого в газетних і журнальних текстах, а також в Інтернеті використовують запозичені літерні абрєвіатури, які функціонують у своєму оригінальному вигляді (написані латиницею): ККВ [kakabé] – Kundenkredibank (Банк кредитування), ЕАГ [eagé] – Europäische Atom Gemeinschaft (Європейське співтовариство з атомної енергетики). У запозичених ініціальних літерних абрєвіатурах, написаних латиницею, кількість компонентів залежить від кількості слів вихідного словосполучення. Для таких абрєвіатур також можлива елімінація малоінформативних складників, напр.: ICTV – Independent company of television (Незалежна телевізійна компанія).

Літерні абрєвіатури виникають не хаотично, а за певними зразками. Якщо літери в абрєвіатурах підпорядкувати умовним позначенням, де “f” – це будь-який приголосний, а “o” – будь-який голосний, крім [и], то можна відобразити графічними формулами різні моделі (комбінації приголосних і голосних фонем), за якими утворені абрєвіатури, напр.: ФПСУ – fffo (приголосний + приголосний + приголосний + голосний). Цим графічним формулам відповідають і запозичені літерні абрєвіатури, оформлені латиницею, напр.: MTV – fff (приголосний + приголосний + приголосний).

Фактичний матеріал (1665 одиниць) засвідчує, що літерні абрєвіатури утворюються за такими найпродуктивнішими моделями:

- 1) fff (419 одиниць, що становить 25,2 %), напр.: МТС, ПДЧ, ТРЦ, ДМС, SMS;
- 2) ff (323 одиниці – 19,4 %), напр.: ПК, ПР, НП, ВК, СД, CD, TV, FM.

Менш продуктивними є такі моделі:

- 1) ffo (255 одиниць – 15,3 %), напр.: МСА, НБУ, ДПІ, НДІ, DNA;
- 2) ffff (162 одиниці – 9,7 %), напр.: ДБСТ, ПМДС, ПТНЗ, ГНПП, НУСВ;
- 3) fffo (134 одиниці – 8,0 %), напр.: ФДМУ, НСПУ, РНБО, ВФМО, ПСТУ;
- 4) off (118 одиниць – 7,1 %), напр.: ОПР, УСМ, АРП, ЕПД, АБЛ, АНД;
- 5) offf (100 одиниць – 6,0 %), напр.: УМВБ, АЗРЧ, УСДП, АТЗТ, АПСВ;
- 6) of (88 одиниць – 5,3 %), напр.: АБ, ОП, АД, УП, ЕП, УТ, АП, АЗ, IQ.

Моделі fo, ooo, fof, oof, ofo, oo, offo, ffo, foff, oooof можна вважати непродуктивними, оскільки вони становлять 4,0 % від загальної кількості ініціальних літерних абрєвіатур.

### Список використаних джерел

1. Ажнюк Б. Інновації в системі української мови та тенденції її розвитку // Освіта і управління : науково-практичний журнал. Київ, 2018. Том 11, № 2-3. С. 37–42.
2. Шитов А. Словник скорочень української мови. URL : <https://abbrs.info/> (дата звернення: 26.05.2022)

